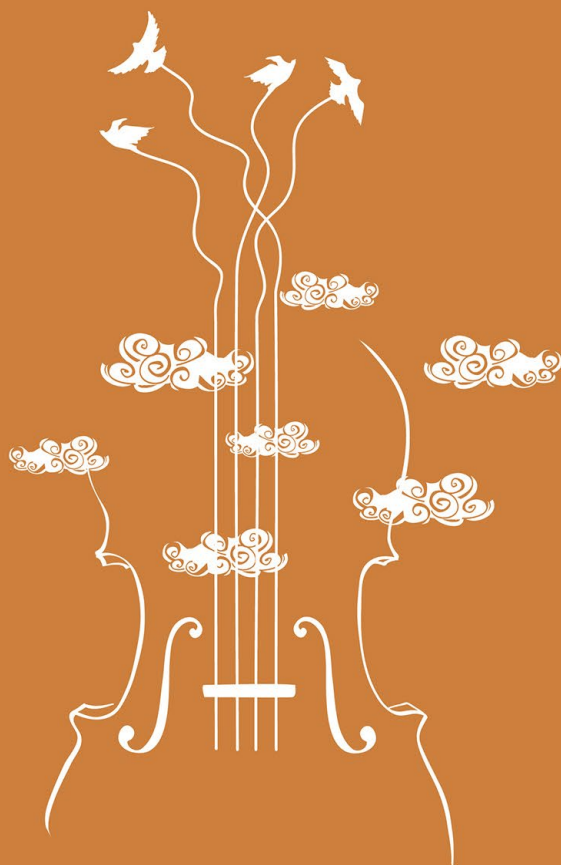

Il divino Boemo

Jakub Arbes

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Il divino Boemo

Jakub Arbes

Znění tohoto textu vychází z díla [Romanetta II.](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím J. Otto v Praze v roce 1902. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Text díla (Jakub Arbes: Il divino Boemo), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 25. 11. 2022.

*Památce
Betty Prčkové*

Velkolepé divadlo San Carlo v Neapoli obleklo slavnostní háv...

Obrovské prapory vlají ze střechy, vkusné transparenty skvějí se v oknech, nesčetné věnce visí pod okny a římsovím – uvnitř pak samý lesk a nádhera – stero světel mění večer v jasný den...

Pořádat se právě slavnostní představení na počest jmenin králových a provozuje nová opera, vlastně nové melodrama „Belle-rofonte“.

Ve skvostných ekvipážích sjela se do divadla veškerá šlechta, všichni státní, vojenští i jiní hodnostáři, ba očekávají i krále s celým dvorem.

Však nejen laikové, kterýmž jde pouze o zevnější oslavu etiketní – tentokráte sešlo a sjelo se do divadla ze všech končin Itálie také neméně než asi dvě stě více méně proslavených mistrů hudebních, aby poslechli a posoudili nové hudební dílo mladého cizince, jenž teprve před nedávnem z „chladného severu“ do Itálie zavítal, aby tu před znalci a talenty osvědčil své nadání.

Divadlo jest přeplněno.

V lóžích, v přízemí i na galeriích hlava vedle hlavy. Všady buď slavnostní uniformy, buď nejelegantnější toalety; všady duchaplné, ba originelní tváře, dodávající divadlu zvláštního rázu.

Král s komonstvem ještě se nedostavil.

V divadle panuje neobyčejný ruch a šum, lišící se nápadně od chladné škrobenosti, jakou jevívá obecenstvo skoro při každém slavnostním představení.

Napětí a interes jsou všeobecný.

Avšak tentokráte nemluveno výhradně o králi; nehádáno, kdy a v jakém as obleku se dostaví, kdo jej bude nejspíše provázeti – vyznamená-li některého umělce a kterého asi atd. Pozornost valné většiny, aspoň všech, kdož jen poněkud se zajímali o hudbu,

obrácena k novému melodramatu a jeho skladateli, o kterémž jen málokdo věděl něco podstatného, a skoro nikdo nevěřil, že by mohl něco složit, co by bylo možno postavit po bok osvědčeným plodům vynikajících skladatelův italských.

Cizinec – Seveřan!

Jak mohl by chladný, odměřený, pedantický „barbar“ přizpůsobiti ducha svého duchu italskému? Jak vytvořiti tóny a melodie, které by lahodily nejvnímavějšímu muzikálnímu uchu italskému? Jak závoditi s vytríbeným vkusem a nepřekonatelnými plody geniálních maestrův italských?!

Není možno!

Až dosud aspoň málokterý „barbar“ toho se odvážil. A kdo tak v přeceňování nadání svého přece učinil, záhy se přesvědčil, že s tím, čím Itálie pochlubiti se může, nejlepší plod ducha jeho vůbec ani přirovnání nesnese...

V tu dobu – psaloť se roku 1766 – byla hudba italská světoznámou.

Vlašští skladatelé a zpěváci rozšířili slávu krásného slohu italského po celé Evropě. Hudba byla již z větší části „ve službě zpěvákův“, a skladatelé nedbajíce tak přesně kompozice, kladli nepoměrně větší váhu na zručnost zpěváků, pro které vymýšleli bez ohledu na smysl ony divuplné melodie, které uchu tak lahodí, slovem hudba italská měla již svůj vlastní ráz, jakýmž i za našich dob liší se od hudby kteréhokoli jiného národa.

Jakž tedy bylo lze nadíti se, by mladý cizinec, který teprve dva nebo tři roky v Itálii mešká, dovedl se vpraviti ve všechny takořka nepostižitelné zvláštnosti italského vkusu, kompozice a melodií – jakž možno doufati, že překoná všeobecně uznané a zbožňované světoznámé mistry, kteří veškerou rázovitost hudby národní již s mlékem mateřským do sebe sáli?!

Nikdo nevěří, každý pochybuje – a většina – jeden z pýchy a žárlivosti národní, jiný z řevnivosti umělecké, onen zase z přesvědčení,

slovem každý z jiného důvodu hotuje se k nejnepříznivějšímu přijetí mladého komponisty, jehož odvážnost, ba drzost nikdo nechápe...

„Hm – hm,“ hučí v jednom skupení znalcův a maestrův, kteří u bariéry orchestru po pravé straně ku předběžnému tribunálu náhodou se skupili, starý maestro v obrovské paruce a s výrazem přísnosti v odulé tváři. „Uslyšíme – uslyšíme!“

„Ale co – co?!“ vpadl posměšným tonem suchý mužík s bodavýma černýma očima. „Hudlařský pokus napodobiti naše mistry... Co jiného bychom mohli slyšeti?!“

„Propadne! Propadne!“ připomenul s jistotou neomylného znalce třetí muž v uniformě vojenské a s výrazem potutelnosti v osmahlé, ale rázovité tváři. „Já to prorokuji od okamžiku, kdy jsem poprvé zaslechl, že pokus takový na našem divadle má se státi... Neníť možno, by nám imponoval...! Musí, musí padnouti, jako již padlo na sta jiných.“

„Ale talent jeho předchází přece jen pověst nejchvalnější,“ namítl s jakýmsi sympatickým přidechem boubelatý padesátník v kněžském taláru. „A potvrdí-li se jen desátá část této pověsti, není možno odepřítí mu uznání!“

„Pověst – pověst!“ ozval se pátý v skupení, člověk nápadně přihrblý s výrazem číhavé úskočnosti v drsné, odporné tváři. „Co je to, pánové, pověst? – Nic než pouhá reklama – hnusná, prodajná, která se obléká začasté v roucho nevinnosti a spravedlnosti. Pravý talent nepotřebuje, by jej předcházela pověst nějaká vůbec – skutečný talent vším tím a podobným opovrhne, slovem pravý talent se osvědčí bez hnusných pomůcek, ku kterýmž beztalentovanost a prostřednost musí bráti útočiště.“

„Pravda, pravda,“ přikývnul uniformovaný znalec. „A právě proto, že bere útočiště k reklamě, že vyhledává protekce v kruzích nejvyšších, prorokuji mu, že propadne. Signor Savoni má pravdu. Pravý talent nepotřebuje žádných takových pomůcek, on vším tím opovrhne.“

„Ale vždyť si pověst svou nedělá sám,“ namítl boubelatý kněz, „a nemůže za to, že jej předchází pověst chvalná... Ostatně, co signor Savoni pokládá za reklamu, zdá se mi pouze zasloužené ocenění...“

„Oho! oho!“ vpadnul nevrle černoooký, suchý mužík, jenž sledoval rozmluvu se zatátými zuby. „Ocenění! Ocenění! Kdopak jej ocenil?! Kdo nebyl uznán námi v Neapoli, nemůže se nikdy pochlubit, že byl oceněn, neřku-li – po zásluze oceněn. A proto založím se o nevím co, že neuslyšíme než pouhou slátaninu, ledabyly sebrané a ledabyly spojené reminiscence nesmrtelných děl našich maestrův...“

„Hm – hm! Uslyšíme, uslyšíme!“ zamručel maestro v paruce tónem vážným, jako by chtěl říci: „Proč se hádáte, dokud jste neslyšeli?“

„Arci, arcí, milý maestro,“ ozval se znalec v uniformě, „ale proto snad přece můžeme již nyní pronést na základě toho, co víme a známe, úsudek předběžný – –“

„A sice úsudek toho smyslu,“ vpadl kvapně černoooký, „že každý, kdo béře útočiště k reklamě, kdo domáhá se jí i v kruzích nejvyšších, nemůže býti talent rozhodný, poněvadž by jinak reklamou všeho druhu opovrhnul. Přišel by a zvítězil... Tak by učinil talent, kdežto beztalentovaná drzost...“

„Ale vždyť jsem pravil,“ ozval se nyní boubelatý kněz s jakousi trpkostí, „že o reklamu nestojí.“

„Proč tedy se tlačí tak nápadně do popředí? Proč užívá dvorních kruhů, by mu pomohly k úspěchu?“ ujal se slova přihrblý ohyzda tónem popudlivým.

Boubelatý páter chtěl něco pronést, ale přihrblý ho nepustil ke slovu, řka s nápadným chvatem:

„Přízeň dvora a krále jest vyznamenáním pro talent již osvědčený. Však kde vystupuje začátečník, uznání teprve se domáhající pod pláštěm přízně vyšších a nejvyšších kruhů, tam jest úspěch vždycky v ohledu uměleckém, nejmírněji řečeno, pochybný. Proč pak tento nejnovější genius nepřišel sám a neřekl: ‚Pánové! Já složil novou operu – provedme ji a posuďte pak, seč jsem?!‘ To by

bylo správné a pravého umělce důstojné... Ale on si zvolil cestu snazší, nedbaje, že to cesta všech šarlatánů. Nejprve si získal přátel u dvora, potom se vloupl do přízně královny a konečně – což nebylo za takových okolností nesnadno – způsobil, že provozuje se dnes jeho opera s napětím veškerých sil uměleckých v předvečer králova svátku. Za takových poměrů jest arci snadno docílit i mizernou slátaninou úspěchu aspoň čestného... A proto myslím, že jest nutno, by se na jeho plod kladlo měřítko přísné, ba nejpřísnější.“

„Ano, ano – nejpřísnější!“ zamumlal nemotorný maestro dutým hlasem. „Také by se nesrovnávalo s důstojností slavnostního večera, kdyby se posuzovalo shovívavě.“

„Ostatně – dvůr mu bude dělati reklamu i zde,“ ozval se škaredý přihrblec.

„A není pochyby,“ dodal černooký vychrtlec, „že král nebo některý dvořan zatleská první.“

„Pochybuji, pochybuji,“ připomenul boubelatý páter; „nebot' dvůr zajisté ponechá úsudek znalcům a obecenstvu...“

Maestro v obrovské paruce potutelně se usmál, když huhňavým tónem pronesl své stereotypní: „Hm – hm! – Uslyšíme – uslyšíme!“

„Uslyšíme i uvidíme,“ dotvrdil jizlivě i posměšně černooký, „já aspoň očí svých z královské lóže nespustím.“

„A já zase z lóží dvořanstva,“ dodal přihrblý.

„A přesvědčíte se,“ ozval se boubelatý páter, jenž zdál se býti o stavu věcí mnohem lépe poučen než kterýkoli jiný z přítomných znalcův a milovníkův umění, „že zachová se král i dvůr zcela správně, to jest nestranně, přes to vše, že jest mladý komponista, abych tak řekl, královým hostem.“

„Královým hostem!?“ zvolal vychrtlý. „Nu – tu arci se nedivím, že opera jeho beze všech rozpaků přijata a hned činěny přípravy k jejímu provedení.“

„Ale král sám ho nepozval,“ připomenul kněz, aby soudruhům stav věcí vyložil.

„Kdo tedy?“ optal se maestro.

„Náš vyslanec.“

„A kde se s ním setkal? Kdo mu jej doporučil? Vždyť přece všichni víme, že náš vyslanec v poslední době nemeškal mimo Itálii,“ pravil chvatně přihrblý s přízvukem nedůvěřivé jizlivosti. „Není pochyby, že to nějaký milostník některého dvora...“

„Naopak, naopak!“ vykládal boubelatý páter. „Je to mladý skladatel, který posud ještě u žádného dvora nemeškal. Náš vyslanec, meškaje před nedávnem v Parmě, byl přítomen provozování první jeho opery a vyzval jej, aby se odebral s ním do Neapole a složil novou operu, která by se mohla provozovati na počest jmenin králových. Mladý komponista pozvání přijal a přání našeho vyslance ochotně vyhověl. Toť vše! A to přece není možno nazývati ani reklamou, ani protežováním. Mladý umělec odvolal se prvním svým pokusem k úsudku širšího obecenstva, a poněvadž plod jeho se zalíbil nejen obecenstvu, nýbrž i našemu vyslanci, o němž přece nikdo nemůže pochybovati, že by hudbě nerozuměl...“

„Neměl náš vyslanec,“ vpadl jizlivě přihrblý, „nic moudřejšího na práci, nežli zavésti cizince, po kterém nám vlastně pranic není, k nám do Neapole, by mu zde připravil skvělé zklamání.“

„Nu, tak zle snad přece nebude,“ mínil kněz. „Podle toho, co jsem byl o minulosti mladého komponisty náhodou slyšel, nezdá se, že jest bez hudebního vzdělání... Učil prý se pilně a svědomitě.“

„Ale kde? U koho?“ vpadl jizlivým svým tónem přihrblý. „Víte, odkud je rodem? Kdo byli jeho učitelé?“

Boubelatý páter pokrčil lehce ramenoma a tvář jeho zdála se vyjadřovati myšlenku: „Mnoho sice nevím, ale co vím, povím,“ když odpověděl:

„Odkud je rodem, nevím. Poptával jsem se marně; praveno mi, že to neví až dosud než náš vyslanec, a tomu prý mladý skladatel se svěřil jen pod tou podmínkou, že prohlásí to teprve poté, bude-li míti nová práce jeho úspěch rozhodný.“

„Patrně nějaký podivín,“ připomenul huhňavě nemotorný maestro.

„Nebo lépe řečeno, bázlivec – zbabělec, nemající v talent svůj žádné důvěry,“ dodal uniformovaný. „Opětný to důkaz, že stane se, co mu prorokují: Propadne – propadne!“

„Ah, nikoli,“ ozval se boubelatý páter skoro netrpělivě. „Proto, že si nepřeje, by obecenstvo zvědělo, odkud jest rodem, nebo že nemá snad ve svůj talent oné důvěry, jako osvědčení již mistrové, nemusí opera jeho ještě propadnouti.“

„Hm – hm – pravda! – Proto právě nemusí propadnouti,“ dotvrzoval huhňavě maestro. „Ani já neměl za svého mládí důvěry ve svůj talent... Teprve, když jsem se osvědčil – –“

„Nu tak!“ vpadl kněz tónem mírně uspokojivým. „Když sám náš maestro neměl z mládí důvěry ve své eminentní nadání – –“

Maestro při těch slovech samolibě se usmál a chtěl něco pronést; suchý mužík však jej předešel optav se:

„Zapírá-li svou vlast a rod svůj, proč medle tají i pravé své jméno?“

Boubelatý páter opět pokrčil lehce rameny řka:

„Nejspíše z téže příčiny, z které si přeje, aby byla prozatím zatajena jeho vlast. Zdá se mi, že činí tak z ohledu na své rodáky.“

„Aby se mu nevysmáli, až bude jeho opera vypískána,“ vpadl s potutelným úsměvem uniformovaný znalec.

„Nebo aby za něho a jeho nepodařený plod nemusili se hanbiti,“ dodal vážně přihrblý, obraceje se k maestrovi, jenž byl o krok podstoupil.

„Hm – hm – možná,“ zahuhňal maestro; ale hned nato optal se živěji:

„Nevíte, milý abbé, kdo byl jeho učitelem?“

Tázaný páter, jenž věděl patrně o minulosti mladého komponisty jen některé nesouvislé podrobnosti, pokrčil poznovu ramenoma řka:

„Nevím, milý maestro; ale vyslanec náš prý kdesi vypravoval, že přibyl komponista ten na počátku roku 1764 ze severu do Benátek,

aby se tam zdokonalil ve svém umění. Po nějaký čas učil ho proslavený maestro Giovanni Battista Pescetti...“

„Znám – znám,“ zahučel maestro, „žák nesmrtelného zakladatele hudební školy benátské – Lottiho.“

„Ano, ano,“ pokračoval kněz. „U maestra Pescettiho učil prý se obzvláště recitativu.“

„A nejspíše také skladbám ve slohu církevním,“ připomenul maestro, „neboť Pescetti, ačkoli sepsal několik vychvalovaných oper, jest přece jen komponista církevní.“

„Možná, že tak učinil,“ doložil kněz; „ale zanedlouho prý jevil takové pokroky, že sám Pescetti se podivil... Z Benátek odebral se do Parmy, kde sepsal první svou operu, která se líbila a byla, jak jsem již pravil, příčinou, že byl pozván k nám do Neapole...“

„A to je vše, co o něm víte, abbé?“ optal se černooký vychrtllec.

„Vše,“ zněla lakonická odpověď.

„A z toho soudíte, že to vskutku nějaký genius, který jest zabezpečen proti vypískání?“ připomenul potutelně se usmívající uniformovaný znalec.

Boubelatý páter místo odpovědi pokrčil jen ramenoma, kdežto vychrtllec dodal:

„Z toho všeho vysvítá, že uslyšíme buď ledabylo nebo snad dosti obratně v celek spojené vzpomínky ze skladeb maestra Pescettiho...“

„Možná,“ prohodil páter, jenž neznámému skladateli příznivěji byl nakloněn než ostatní.

„Hm – hm! – Uslyšíme – uslyšíme!“ zahučel maestro.

Vtom rozlehl se divadlem nápadný šum a ruch.

Každý spěchal na své místo a z několika stran zazněly přitlumené hlasy:

„Král! – Král přichází...!“

V několika okamžicích byli všickni na svých místech. V divadle rozhostilo se ticho skoro hrobové. Bylot' to vskutku cosi neobyčejného,

že král, jenž přicházel do divadla obyčejně průběhem představení, dostavil se tentokrát několik minut před zahájením představení, což – jak také jinak ani býti nemohlo – vykládáno za zvláštní přízeň k mladému skladateli, který svou novou práci osobně řídil.

Poněvadž pak král ten není v ničí podstatné souvislosti s vypravováním naším, pomíjíme osobnost i družinu jeho mlčením. Připomínáme jen tolik, že v témž okamžiku, když objevil se ve své lóži, zaznělo divadlem přitlumené volání: „Evviva Ferdonando ré!“

Současně vynořila se z temného ještě orchestru před dirigentským pultem štíhlá mužská postava s taktovkou v pravé ruce a dala znamení k zahájení představení.

Za oponou zazněl zvonek, světla vzplála ještě jasněji, a v témž okamžiku, kdy doznělo volání „Sláva králi!“ zazněly z orchestru první tóny ouvertury.

Zraky téměř všech přítomných upjaly se nyní do orchestru na muže, jenž s taktovkou v ruce právě se obrátil k obecnstvu a nalézal se nyní v plném světle slavnostním.

Jest to mladý, nanejvýše třicetiletý muž, vysoké, štíhlé a silné postavy. Nadmíru rázovitá a pravidelná, skoro sličná bezvousá tvář s ostrým profilem nikterak nepřipomíná fysiognomie jižní. Pěkně klenuté čelo, jen poněkud zahnutý nos, ostře vyznačené rty, brada s malým podbradkem, pak jasné, mírně snivé modré oko a především hustý, napudrovaný, nad čelem i nad ušima vzhůru zakudrnatěle přičísnutý vlas, jak jej vídáme na podobiznách z dob Marie Terezie a císaře Josefa II. – vše to působilo uprostřed tváří rázu italského jaksi cize, neobvykle.

Rovněž jako fysiognomií, v které se jevil klid podobný skoro až chladnosti, lišil se kapelník-skladatel i šatem od přítomných. Byl sice oblečen, jak etiketa předpisovala, v šat salónní; ale kabát jeho lišil se délkou, a zejména tím, že byl zapjat až po krk, kolem kterého byl otočen šátek s umělou mašlí, jaké na sklonku minulého a ještě na počátku našeho věku takměř v celé střední Evropě bývaly v módě.

Osobnost a fysiognomie kapelníka-skladatele poutala pozornost diváctva jen několik minut. Vbrzku zaujala všechny hudba.

Byla to zvláštní, v Neapoli a v Itálii vůbec posud nikdy neslychaná, ale v uměleckém ohledu takměř bezvadně sestavená směsice melodií, jež novostí a původností svou mile a příjemně se zamlouvaly.

V celku nebyla ouvertura žádným dílem mistrovským. Spravedliví a nepředpojatí znalci byli nuceni přiznati, že slyšeli již úchvatnější neb aspoň zajímavější skladby než tuto; nicméně v jednotlivostech nebylo možno jinak, než přisouditi jí palmu původnosti. Bylot' zřejmo, že skladatel pilně a svědomitě dbal vkusu italského, že dovedl se vpraviti v ducha italské hudby a že studoval s pílí nejlepší díla předních mistrův italských – a právě jen tím, jak se zdá, získal si přízně valné části posluchačstva, nebo správněji řečeno: urovnal si jaksi půdu pro skladbu vlastní – melodrama...

Když ouvertura skončena, zazněl především, z lóže královské a hned poté i odjinud mírný potlesk; většina obecenstva zachovala se chladně.

Současně s posledními tóny ouvertury vyhrnula se rychle opona – Vlastní představení zahájeno.

Jeviště představovalo prostou zahrádku s malou, neúhlednou chýží s vyhlídkou do prosté, ničím nevábící krajiny.

Na scéně nalézají se pouze dvě osoby – mladík a dívka – – –

A těmito prostinkými prostředečky „ubohý, poměru a vkusu domácího neznalý“ skladatel chce upoutati hned na počátku pozornost obecenstva?

Všichni znalci byli přesvědčeni, že tu jde přece jen o duševní plod pochybné ceny, o cosi, co nemůže činiti nároků, než na útrpnou shovívavost.

V orchestru převzala vedení violina – jasným, šviřivě táhlým tónem, kterémuž následují přítlumené, stejnoměrné tóny svrcho-

vaného klidu, s kterými se snoubí lehce chvějivé tony zádumčivé violy, provázené, vlastně doplňované těžkomyslnými tóny fagotu.

Prostě, a přece důmyslně seřaděné, jednak se doplňující, jednak současně znějící tóny těchto tří nástrojů chvějí se vzduchem v nesčetných odstínech, působíce jemnou, líbeznou melodičností zvláštní náladu. Nepředpojatému člověku se zdá, jako by se byl octnul kdesi za tiché noci v pusté krajině – tak klidně, stejnoměrně a výrazně vlní se tóny vzduchem...

Slovo lidské jest úplně malomocno jen přibližně charakterizovati zvláštní, posud ještě nikdy neslýchaný způsob líbezné hudby, která již prvními akordy mluvila netoliko k srdci, nýbrž i k duchu, a především obraznost posluchačstva dráždila tou měrou, že současně s milým, druhdy vždy neurčitým a mlhavým pocitem lahody vynořovaly se před duševním zrakem více méně jasné, barvitě a plastické obrazy...

V několika minutách bylo posluchačstvo v tenatech nevyhlášeně vábných.

Nepředpojatý laik nemohl odolati elementární síle tónův, kdežto v duši nepředpojatého znalce začalo klíčiti přesvědčení, že tu nejde o výtvar tradice, nýbrž o směle, snad i epochální pokus hudební, o jakém až dosud nejproslavenějším skladatelům ani se nesnilo...

Zádumčivý klid základní mění se znenáhla v šum a ruch nepostizitelně mnohozvuký.

Lahoda a něha vyznívá v harašivý ševel a hned zase ve cvrkavé, bzučivé a cvrlikavé, zdánlivě rušivé, a přece harmonické tóny, jako když časně z rána zádumčivé mlhy prchají před královnou nebes v hloubi lesův a roklin a příroda znenáhla ožívuje.

Člověku se zdá, jako by slyšel první, nesmělé ještě zašviření křídel mušky, první ospalé zabzučení medáka, první svištivé zapinkání procitnušího ptáčka, ba více – divuplnými, přírodě přímo virtuosně odposlouchanými tóny vzbuzené představy rodí v duši

posluchačstva tajemným sdružením myšlének obrazy nové, takže se zdá, jako by člověk viděl, jak východ se rdí, jak růžová záplava přechází ve žhavost a – když pak posléze po zádumčivě vznešených, hymnických tónech harfy zazněly i jásavé, co možná nejjemnější, stříbrojasné zvuky polnice a za temného víření kotlů vpadly velebně i pozouny – zdálo se, jako by člověk viděl majestátně nad obzor se vyhoupnuvší královnu nebes...

Vše tak prosté, a přece úchvatně krásné a pravdivé.

Každý jednotlivý tón zdá se linouti z nejčistšího zřídla; a budí v duši divuplnou ozvěnu nepostižitelné jemnosti a lahody – a to nejen ozvěnu tónu, nýbrž i barvy a tvarů...

Zdá se, jako by se byly tóny vymkly z posavadních pout, jako by byly zázračnou mocí nějakou nabyly netušené pružnosti, síly a nepředvídaného kouzla, kterýmž dojmají, rozechvívají, rozplameňují a zároveň před duševní zrak staví jasně představu, ku které se vzta-hují, slovem: hudba, obrozená novým, oživujícím duchem, o němž hudební svět až dosud neměl ani zdání – první smělý, ba odvážný pokus vyjádřiti tóny více, než bylo až dosud ve zvyku a v oblíbě.

Dojem podivných, až dosud neslýchaných harmonií na shromážděné byl v prvních okamžicích jaksi omamující.

Naslouchánoť se zatajeným dechem, v největším překvapení.

Ale když po několika minutách divuplné kouzlo nových tónů osvědčilo zázračnou svou moc – nebylo ani jinak možno: posluchačstvo vypuklo v bouři pochvaly.

Osud nové, smělé, ba odvážné skladby byl rozhodnut...

Zarytí stoupenci starých tradic ovšem i nyní zůstali nedotknuti.

Ale což naplat, když nový, svěží, ba čarovný duch dobývá jednu posici po druhé, když po každé význačnější skupině tónů propuká mimoděk jásavá pochvala, když každou chvíli duní divadlem ohlušující potlesk, jakýmž až dosud neodměňováni ani skladatelé nejgeniálnější!

Ve čtvrt hodině bylo vítězství úplné.

Po prvních bouřlivých projevech pochvaly, kterýmiž hrobové ticho přerušováno, sledován další průběh představení s napětím přímo bezpříkladným...

Když pak konečně dohrán první akt a opona rychle spuštěna, zahřměla divadlem dunivá ohlušující bouře pochvaly, až divadlo se otřásalo.

Zraky všech upřeny byly do orchestru na divotvorce, jenž byl tuto bouří způsobil – na skladatele, který odloživ taktovku nyní na vše strany se ukláněl.

Bledá tvář jeho byla mírně zruměněna a klidna; toliko kolem rtů pohrával jemný úsměv uspokojení a modré jemné oko se lesklo...

Po několika minutách, když začala se bouře tišiti, komponista náhle v pološeru orchestru zmizel.

Pro zasvěcence a znalce nebylo pochybnosti, že – byv králem pozván zanedlouho objeví se v královské lóži, aby z úst panovníkových vyslechl první pochvalu – a zraky obecenstva obrátily se nyní ke královské lóži.

Avšak co následovalo – jakýsi klam nebo nevysvětlitelné intermezzo dovršilo podivení některých diváků v míře neuvěřitelné.

V témž okamžiku, když skladatel zmizel v přítmi orchestru, spatřili jej někteří – nikoli v lóži královské, kde jej očekávali, nýbrž v lóži na protější straně.

Vyhledl z ní, jako by se chtěl rozhlednouti po divadle; ale hlava jeho ihned zase zmizela a bylo viděti toliko mlhavou siluetu stojící postavy.

Po dvou nebo třech minutách zmizela i postava – a v témž okamžiku objevil se skladatel – v lóži královské...

Byl to klam, nebo skutečnost?

Prvnímu nasvědčovalo vše. Skladatel nemohl v těch několika okamžicích vykonati cestu než do lóže královské, kde s ním právě král s nejlaskavějším výrazem v tváři rozmlouvá; muž v lóži protější, který byl v témž okamžiku zmizel, když skladatel se objevil v královské lóži, nemohl býti než osoba jiná, nanejvýše skladateli podobná.

Nicméně zdánlivý tento klam nebo nevysvětlitelná záhadnost, které z počátku všimli si jen někteří, opakovaly se prodlením pře-

stávky mezi jednáními několikrát a byly nápadny celé řadě diváků, kteří si byli tvář skladatelovu vštípili v paměť, takže o nějaké mýlce v osobě nemohlo býti ani řeči.

Zanedlouho se klam ten opakuje.

Skladatel zmizel z královské lóže v témž okamžiku, když někteří potkali ho na chodbě v nižším pořadí, a když jej někteří spatřili na opačné straně, objevil se v orchestru u dirigentského pultu.

Nelzeť přece nevěřiti vlastním zdravým očím! Kdo se mohl na neklamnost svého zraku spolehnouti, nalézal se před záhadou nevysvětlitelnou...

Většina arci vykládala vše přirozeně optickým klamem; však někteří, kdož se domnívali, že vlastním zdravým očím nemohou nevěřiti, marně se namáhali zjev ten si vysvětliti.

Diváctvu nepopřáno však k úvahám a rozpravám tohoto druhu mnoho času. Jakmile se skladatel objevil u dirigentského pultu, zaznělo obvyklé znamení taktovkou.

Táhlý, kvílivý zvuk houslí zahájil rej, opona se vyhrnula...

Pozornost diváctva upoutána opět výhradně jen hudbou – – –

Líčiti další průběh představení zdá se nám naprosto nemožné.

Scenerie byla opět velice prostá; také děj nepoutal skoro ničím; ale hudba, provázející děj první scény, působila magickým kouzlem.

Byla to melodie, budící v duších posluchačů tesknotu, jaká se zmocňuje člověka za letního vedra, když odpolední slunce žhoucíma rtoma usmívá se na krajinu, prahnoucí po osvěžující vláze...

Náhle zasvištěl ostrý, pronikavý zvuk, jako když víchř v dáli se vzedme a jako když blesk prorazí těžkým vzduchem.

Dech se tají, srdce se újí, tepny horečně bijí tak mocně, neодолатelně působí napodobení bouře...

Iluze byla úplná; dojem přímo zdrcující.

Ale když bouře dozuřila a osvěžená příroda v nevystihlých svých zvucích a divuplné své čarokráse znova se usmívala, vrátil se v duše posluchačstva blahý klid a mír. A když posléze opona

rychle slétla a melodrama dohráno, bouře z orchestru přenesla se – do hlediště.

Nadšení a jásot byly všeobecný.

Nejstarší pamětníci triumfů italských mistrů nepamatovali podobné slávy.

Žádáno, by také neznámé až dosud jméno skladatelovo se vyslovalo, a přání tomu také kýmsi z lóže ředitelovy vyhověno.

Však jméno to zaniklo; toliko italský překlad jeho „Venatorini“ zachycen několika diváky, kteří jej opakovali, až posléze celé divadlo provolávalo je jako jméno nejproslavenějšího reka.

Po celou tuto dobu stál skladatel u svého pultu tváří obrácen k obecenstvu. Ukláněl se na všechny strany.

Výrazná tvář jeho jevila však týž klid jako po ukončení prvního jednání, když osud jeho skladby již byl rozhodnut.

Občas pohledl ke královské lóži. A kdykoli zraky královny setkaly se s pohledem jeho, panovník výmluvným posuňkem projevoval mu svrchovanou svou spokojenost.

Konečně opustil král lóži a v témž okamžiku zmizel i skladatel v přítmi orchestru.

Bouře pochvaly duněla s nezměněnou silou dále... Obecenstvo nehýbalo se z divadla...

Však co to?

Několik jen vteřin, a skladatel objevil se v lóži proti lóži královské, kde byl již po prvním jednání jednou nebo dvakrát viděn.

Obecenstvo jej pozdravilo nadšeným provoláváním, máváním klobouků, šátkův a vůbec, jak kdo právě mohl.

V prvním okamžiku nikomu ani nepřipadlo, žeť naprosto nemožno, by v několika vteřinách byl mohl dostati se z orchestru do lóže v prvním pořadí.

Avšak bylo nápadno, že oko jeho už nejeví tak radostné uspokojení, nýbrž každý byl udiven, že skladatel ani jednou se neuklonil, nýbrž z lóže prostě se nahnul, jako by se chtěl rozhlednouti po di-

vadle, a hned zase v temnu zmizel, jako by nadšení neplatilo jemu, nýbrž někomu jinému, nebo jako by o ně vůbec ani nestál...

Konečně hrnulo se obecenstvo ke vchodům.

Před východem, kterým skladatel musí opustiti divadlo, kupí se husté davy jásajícího lidu. Každý chce aspoň ještě jednou spatřiti a pozdraviti divotvorce...

Zatím děje se v divadle skoro totéž, co dalo se po ukončení prvního jednání a co bylo vzbudilo nejvyšší podivení.

Skladatel viděn od mnohých současně nebo skoro současně na dvou místech...

V témž okamžiku, když jej obecenstvo z hlediště spatřilo v lóži proti lóži královské, viděli jej někteří na chodbě před lóží královskou, jak rozmlouvá s králem...

Viděli, jak král odchází a skladatel se vrací na jeviště – a v témž okamžiku, když rozmlouval na jevišti s ředitelem a některými zpěváky, domnívali se někteří z diváků, že ho vidí, jak přechází volným krokem po chodbě. – –

Prostorné divadlo se prázdní, davy před divadlem se množí.

Náhle jako na povel davy se dělí a před hlavním vchodem rozstupují se maestrové a členové nejčelnějších rodů šlechtických, aby skladatel mohl pohodlně vyjít z divadla a usednouti do povozu, jehož koně jsou již vypřaženi.

Vtom zaznělo z divadla volání: „Maestro Venatorini!“

Hluk a šum před divadlem rázem utichly a za hrobového ticha lze viděti, kterak skladatel prošed sám a sám vestibul objevil se v hlavním otevřeném vchodu.

Z davu před divadlem zaznělo nadšené volání. Valná část diváků jej vidí, jak sestupuje po stupních, jak nalézá se již na stupni posledním...

Vtom zaznělo z vestibulu poznovu volání: „Maestro Venatorini přichází!“

Pozornost davu před divadlem obrácena tím na okamžik ke vchodu z vestibulu, odkud výkřik ten zazněl.

K svrchovanému podivení všech, kdož byli vlastníma očima viděli, kterak byl maestro Venatorini divadlo již opustil – viděti nyní maestra Venatoriniho, kterak po boku ředitele a obklopen některými maistry italskými objevil se ve hlavním vchodě a za nadšeného jáсотu ubírá se po stupních níž a níže, potom skrze výkvět společnosti neapolské ku svému kočáru.

Nemožno – a přece pravda.

Mnohým až se zúžil dech, jiným srdce se zachvělo – tak podivně působila tajemná tato hra náhody...

Nadšený dav táhl kočár od divadla. Zahnul však pouze z třídy San Carlo na náměstí a zastavil před hlavním vjezdem do královského paláce, kde maestro Venatorini bydlil.

Maestro vyskočil z kočáru a pozdraven ještě jednou nadšeným svoláním zmizel mezi královskými strážemi.

Nepřehledné davy lidu jenom pomalu se rozcházely.

* * *

Muž, jenž slavil tak vzácný triumf umělecký, ubíral se volným krokem přes prostranný dvůr směrem k severozápadním komnatám paláce, kde v přízemí nalézal se jeho byt.

Octnuv se konečně o samotě, zhluboka si oddechl; ale ani na okamžik se nezastaviv a ničeho kolem sebe si nevšímaje, ubíral se klidně dále, jako by vše, co jej před chvílí vzrušilo, neplatilo jemu, nýbrž osobě zcela jiné.

A přece byl vzrušen, jako snad ještě nikdy ve svém životě.

Zruměněné líce nabývaly sice zase původní své bledosti a lesknoucí se oko obvyklého, snivě zádumčivého klidu, ale krev byla zpěněna a hlava posud ještě rozpálena, div že ho závrať nepojímala.

Byl povděčen, že podařilo se mu vybaviti se z omamujícího ovzduší. Divukrásná májová noc působila na ducha jeho konejšivě.

Brzy pocítil již úlevu – a jedině z té příčiny, jak se zdá, nezaměřil přímo ku svému bytu, nýbrž ku dlouhé poboční loggii paláce, na které se rozkládá krásná zahrada s krytými loubími a s vyhlídkou na moře a nejbližší ostrovy.

Pohledem na moře, jež v záři plného měsíce poskytovalo pohledu okouzlujícího – doufal nabýti úplné duševní rovnováhy.

Avšak sotva v zahradě vkročil do prvního loubí, sotva usedl na lavičku, již zase vstal, jako by si byl na něco důležitého vzpomněl – a obrátil se touž cestou, kterou byl přišel.

Dospěv k místnostem, v nichž nalézal se byt, rozhledl se po prostranném nádvoří a zrak jeho zabloudil směrem ku hlavnímu vjezdu královského paláce. Potom zabočil do prostranné chodby a v několika vteřinách octnul se v komnatě ozdobené přepychem přímo knížecím.

V témž okamžiku objevil se mezi dveřmi sluha a stanul pokorně, jako by čekal nějakých rozkazů.

Maestro všimnul si ho teprve po chvíli. Mávnul odmítavě rukou.

„Felice – felicissima notte, maestro Venatorini!“ pravil sluha a zmizel.

Maestro zůstal o samotě.

Popošel k nejbližšímu křeslu a sklesl do něho, jako by jej unavení konečně přece bylo přemohlo –

Rozumí se samo sebou, že muž, který jediným melodramatem domohl se úspěchu tak překvapujícího, rázem stal se předmětem všeobecného obdivu a všeobecné zvědavosti.

V celé Neapoli nemluveno než o divotvorném maestrovi Venatorinim, který svým uměním zastínil všechny vrstevníky.

Znalci a milovníci umění věnovali pozornost strážce umělecké – v kruzích laiků, zejména pak v kruzích dámských, hleděno k jeho osobnosti. Kdo a odkud skladatel jest, jakou měl minulost, ženat-li či svoboděn atd., byly otázky, o kterýchž v kruzích těch se mluvilo rovněž tak horlivě jako v kruzích uměleckých o jeho umění.

Avšak kromě toho, co jsme byli již slyšeli v rozmluvě některých milovníků hudby před představením, nevěděl nikdo o původu, životě a minulosti skladatelově nic podstatného.

Zevnějškem i temperamentem svým tak zřejmě od typu ryze italského se lišící cizí maestro vzbudil všeobecnou, horečnou zvědavost.

Jak tento klidný, ba chladný Severan, jenž zdál se býti bez vášně a v některých momentech takořka „bez duše“ – mohl býti tvůrcem tak líbezných, vřelých a začasté ohnivých melodií, které netoliko příjemně rozechřívaly, nýbrž i unášely!

Bylo lze domnívati se, že to vše jde cestou a způsobem přirozeným? Bylo lze věřiti, že to jenom obyčejný, ovšem bohatě nadaný a výborně vzdělaný smrtelník, jako byli a jsou maistrové domácí? Nepracují tu snad nějaké tajemné moci, jež v té době všeobecné pověřivosti nazývány „kouzly a čarami“?

Z počátku, dokud hovor točil se skoro výhradně o minulosti skladatelově a jeho skladbě, ovšem nedotýkáno se toho, leda jen letmo a povrchně; ale později, když dály se zmínky o tajemném objevování se jeho na dvou místech současně, když o jednotlivých případech takových shodlo se deset i více očitých svědkův, a když pak probrán i případ poslední, nejkřiklavější, jak maestro vyšed z divadla náhle před očima celého davu zmizel a v témž okamžiku podruhé z vestibulu vystoupil, nebylo mezi svědky podivných a záhadných těchto výjevů ani jediného, kterýž by se byl odvážil tvrditi, že dále se vše způsobem přirozeným.

Za takových okolností není divu, že maestro Venatorini budil u pověřivých Neapolitanův a Neapolitanek tajemnou, u mnohých skoro posvátnou hrůzu.

Maestro sám mohl s tím býti úplně spokojen; neboť právě tím šířena sláva jeho s rychlostí úžasnou netoliko po Itálii, nýbrž i za hranicemi.

Avšak na tom, co jsme již o jeho tajemném objevování se na dvou místech vypravovali, nebylo dosti.

Již prvního dne po prvním představení rozletla se po městě nová pověst tohoto druhu, která dokazovala, že maestro jest ve spojení s vyššími, nadpozemskými bytostmi.

Vrátný královského paláce vypravoval následující tajemnou historku:

„Když po prvním představení v divadle nadšený dav přitáhl kočár s maestrem před hlavní vjezd paláce, viděl jsem, kterak maestro vyskočiv z povozu ubíral se podle stráže vojenské do dvora.

Sledoval jsem jej zrakem a viděl, jak v polovici dvora se zastavil, jak zabočil k loggii a vstoupil do zahrady; viděl jsem, jak vešel do loubí, ale hned z něho zase vystoupil a ubíral se k chodbě, vedoucí k jeho bytu.

Viděl jsem, když ještě jednou se obrátil a zadíval směrem k hlavnímu vjezdu, kde jsem právě stál, ba viděl jsem, jak vstoupil do chodby, z které není žádného východu kromě do pokojů maestrova bytu.

Přecházel jsem asi hodinu v průjezdě, kde stál toliko jediný vojín na stráži. Poté jsem usedl na lavičku ve své lóži a díval se jednak do dvora, jednak na ulici.

Náhle vidím, že objevila se na pustém již náměstí před palácem temná mužská postava a zaměřila přímo ku vjezdu.

Ani nevím, zabočila-li na náměstí z pravé nebo z levé strany. V prvním okamžiku bylo mi, jako by se byla vynořila ze země nebo spadla z oblohy...

Měsíc byl v úplňku, ale osvětloval postavu jen po straně, takže jsem jí neviděl do tváře.

Z počátku jsem měl za to, že to některý sluha královský, jenž se byl někde opozdil. Ale jaké bylo mé překvapení, když postava vešla do průjezdu a já v plné záři svítilny, která jí padla do tváře, poznal – maestra Venatoriniho.

V prvním okamžiku mi vůbec ani nepřipadlo, že jest maestro již asi hodinu ve svém bytě a že jsem ho vůbec ani neviděl vyjít z paláce.

Zna je od několika dní, co jest královým hostem, některé jeho zvyky a věda, že skoro den co den pod večer vychází sám a sám do města a teprve k půlnoci se vrací, nemohl jsem než za to míti, že učinil tak i tenkrát.

I pozdravil jsem maestra obvyklým způsobem; on poděkoval, a ničeho kolem sebe si nevšímaje, ubíral se volným krokem přes dvůr ku svému bytu.

Sledoval jsem ho zrakem i tentokrát; viděl jsem ho přejíti přes dvůr a vejíti do chodby, z které není východu než do jeho bytu – – –

A teprve nyní mi připadlo, že maestro bytu svého neb aspoň paláce vůbec ani neopustil a také opustiti nemohl, poněvadž bych jej byl viděl – –

Zachvěl jsem se na celém těle; bylo mi, jako bych se byl náhle octnul na posvátném místě, kde byl kýmsi spáchán znesvěcující nějaký skutek.

Mimoděk učinil jsem několik kroků do dvora, jako bych chtěl jíti k bytu maestrovu.

Vtom jsem zcela zřejmě viděl, kterak maestro zase vystoupil z chodby a rozhlížel se po dvoře.

Zůstal jsem chvíli jako v strnutí; ale v několika vteřinách zase jsem se vzmužil a pospíšil oklikou přes dvůr k zadnímu křídlu paláce. Zahýbaje kolem rohu viděl jsem maestra dosud ještě státi před chodbou. Rychle popošel jsem ještě několik kroků a zastavil se před okny maestrova bytu.

Z dvou oken zastíněných listovím kmitalo zažloutlé světlo.

Teprve nyní mi připadla pošetilost mého jednání; neboť viděti maestra tváří v tvář před chodbou, a přece chtít se podívati oknem do jeho bytu, není-li doma, zdálo se mi až dětinství.

Chvíli jsem byl na rozpacích; poté mi však přece nedalo, i přiblížil jsem se až pod jedno z obou oken a opatrně, jako bych se bál, abych nebyl nikým viděn, nahlédl jsem oknem do komnaty.

Panovalo v ní pološero.

V prvním okamžiku jsem nedovedl rozeznati nežli mdlé obrysy, a teprve po několika vteřinách, když oko podivnému dvojsvětlí uvyklo, rozeznal jsem vše.

A k nemalému podivení svému vidím maestra Venatoriniho seděti za stolem uprostřed jizby.

Sedí bez pohnutí, opíraje hlavu o pravou ruku.

Tvář jeho obrácena k oknu, kterýmž se dívám, a nalézá se právě v plném dvojsvětlí měsíční záře u přírudlého světla lampy, takže není nižádné pochybnosti, že to skutečně maestro Venatorini.

Chvíli dívám se oknem do komnaty.

Kolkolem panuje hluboké ticho...

Náhle se mi zdá, jako bych byl z komnaty zaslechl zvláštní zvuk, nejinak, než jako když někdo z chodby na dvěře komnaty zatuká...

Maestro u stolu vztyčil hlavu a otočil ji směrem ke dveřím. Já pohybem tím upozorněn ruče jsem se příkrčil, abych nebyl zahlednut.

Několik vteřin jsem zůstal příkrčen a slyšel šramot, jako by maestro byl vstal od stolu a několik kroků postoupil.

Náhle zaslechl jsem přitlumený výkřik, ale tak podivný, že zdálo se mi, jako by byl vyšel z dvou úst současně.

Opatrně zvedl jsem znova hlavu a zadíval se do komnaty.

Spatřil jsem maestra v pološeru těsně před otevřenými dveřmi.

Zády byl obrácen k oknu, kterým jsem se díval, a byl poněkud kupředu nahnut, jako by klesal; zároveň měl obě ruce tak podivně do výše a kupředu ohnuté, že nemohl jsem pochopiti, co vlastně dělá.

Několik vteřin zůstal bez pohnutí.

Vtom – co to?

Klame mne zrak, nebo se děje zázrak nějaký?

Mráz mi přešel po zádech – neboť temná postava maestra, nalézající se u otevřených dveří v přítmí, mění se náhle v postavy – dvě...

Vidím zcela zřejmě a zřetelně, jak se v ně byla změnila.

Hrůzou stojím přimrazen, nemoha odvrátiti zraku od podivného zjevu...

Vidím, jak obě postavy od sebe na krok se vzdálily, ale hned zase s přitlumeným výkřikem radosti k sobě se přiblížily, by si padly do náručí.

Dívám se dovnitř s vytřeštěným zrakem.

Vidím dosti zřetelně – jsem přesvědčen, že nemůže to býti žádný klam...

Krev žene se mi k mozku, cítím, jak mi pot vyvstává na čele...

Vtom obě temné postavy u dveří znova od sebe se odtrhly a obrátily přímo k oknu, kterým se dívám, a ruku v ruce popošly několik kroků.

Zůstal jsem v strnutí – vidímť maestra ve dvou postavách...

Leknutím opominul jsem učiniti, co kázala opatrnost: přikrčiti se.

Stojím před oknem jako přimrazen a upírám vytřeštěně zrak svůj do komnaty.

Po chvíli jsem se přece tak dalece vzpamatoval, že jsem si zamnul oči, bych se přesvědčil, neklame-li mne zrak...

Nic však naplat!

Nebyl to klam, nebyl to přelud, nýbrž skutečnost. Vidím jen několik kroků před sebou státi dvě stejné postavy mužské: táž výška, týž šat a táž tvář – a v obou tvářích poznávám zcela určitě maestra Venatoriniho...

Cítil jsem jen, jak se mi třesou nohy. Náhle ztemnilo se mi před očima, pojala mne závrať.

Nevěda ani, co činím, potácel jsem se od okna. Byl jsem bez vůle a bez vlády.

Co dalo se v mé duši po několik minut, nevím – pamatuji se jen na to, že teprve po chvíli přišel jsem zase k vědomí všeho, čeho jsem byl předtím očitým svědkem.

Zmocnila se mne úzkost. Tepny mé bušily, hlava byla v plameni a před očima dělaly se mi mžitky.

Náhle šlehla duší mou myšlenka, že vše to, co mne bylo tak vzrušilo, přece nemůže býti skutečnost, že to pouhý klam, pouhý přelud.

Zároveň s myšlenkou tou vrátila se také odhodlanost. Postál jsem ještě chvíli, načež – dodav si srdnatosti – přiblížil jsem se zase pod okno, bych nabyl přesvědčení úplného.

Chvíli zůstal jsem pod oknem přikrčen, napínaje svůj sluch.

Z komnaty zazníval ke mně podivný hovor dvou mužů. Slyšel jsem dva stejné hlasy a v obou jsem poznával vlastně hlas jediný: hlas maestrův...

Hovoru ovšem jsem nerozuměl; slyšel jsem podivná, nikdy ještě neslychaná slova a zvuky, jakých jazyk náš nezná.

Po několika vteřinách odvážil jsem se znova vztyčiti opatrně hlavu a nahlednouti dovnitř komnaty.

Tentokráte mne zrak můj klamati nemohl: spatřil jsem za stolem seděti maestra Venatoriniho ve dvou osobách: jedna jako druhá...

Seděly proti sobě za kulatým stolem držíce se za ruce a přítlu-meně rozmlouvající... O čem hovořily, nevím – nerozuměl jsem.

V prvních okamžicích mi bylo, jako bych se byl skutečně vzmužil, ale zanedlouho počalo mi býti přece jen poněkud úzko. Začal jsem se na celém těle třásti, oči se mi zakalily...

Přes to vše snažil jsem se zachovati aspoň chladnokrevnost, a možná, že by se mi to bylo podařilo; ale náhodou byl jsem ze svého pozorování vyrušen.

Tajemná dvojice maestrova pohledla k oknu, kterým jsem se díval, a skoro v nerozdílném okamžiku vyskočila z křesel.

Divokým, skoro příšerným vyskočením tím poděšen dal jsem se – na útěk...

V několika okamžicích zabočil jsem kolem rohu, a dříve než bych se byl nadál, přeběhl jsem napříč prostranný dvůr a octnul se skoro bez dechu ve své lóži.

Sklesl jsem na lavičku, a trvalo bezmála půl hodiny, než jsem se zase vzpamatoval, abych si mohl jasně a určitě býti vědom, čeho jsem byl bezprostředně předtím očitým svědkem.“

Potud líčení vrátného v královském paláci, jak je byl teprve po třech dnech vypravoval komorníkovi a tento zase samému králi, který si dal vypravování od vrátného opakovati.

Však dříve, než podivná historie přišla ke sluchu královi, kolovala již po celém městě.

Přidávány podrobnosti co nejpodivnější, ba nejděsnější.

Mluveno o zvláštním sirnatém zápachu, jaký prý podivná dvojice maestrova vydává, o ohnivých jazycích, kterýmiž prý hovořila, a jiných nesmyslech.

Podivná událost sběhla se však právě jen tím způsobem, jak jsme ji byli vypsali.

Očitý svědek a vypravovatel byl člověk úplně věrohodný, a právě proto nezůstalo také vypravování jeho bez hlubokého dojmu na samotného krále.

Vrátný byl totiž znám jako muž nadmíru srdnatý a vynikal i poměrným vzděláním.

Nebylo tedy nejmenší příčiny nepřikládati víry slovům jeho.

Opakujeme, že věrné vylíčení jeho nezůstalo na krále bez hlubokého dojmu. Nebylť panovník jako veliká část jeho poddaných nepřístupen pověrečnosti; přesto dovedl se opanovati, že choval se k tajemnému maestrovi, jenž byl denním jeho hostem, s mírnou rezervou.

* * *

Zatím slavil tajemný maestro ve velikolepém divadle San Carlo triumfy den co den.

Sám sice skladby své už osobně neřídil, ale býval, jak jedni ujišťovali, přítomen představení a sedával v lóži v koutku, by nebyl pozorován, kdežto jiní, zejména služebnictvo královského paláce, tvrdili, že od prvního představení zřídka kdy z bytu svého vycházel.

Maestro pracoval o nové opeře.

Když roznesla se sláva jeho jména po celé Itálii, docházely ho ze všech čelnějších měst objednávky; každé město chtělo poprvé provésti nějaké jeho nové dílo.

Z nejvznešenějších rodin neapolských i odjinud docházela ho čestná pozvání, pochvalné i nadšené listy obdivu. I zlatý déšť sypal se začasť z růžových obláčků přízně jako zázračné krupobití, které neničí a nehubí, nýbrž zúrodňuje a povznáší.

Maestro pracoval pilně, zdánlivě beze všeho namáhání, jako by nepracoval on sám, nýbrž jako by neviditelné bytosti nadpozemské mu pomáhaly.

Zároveň žil jako kterýkoli jiný rozkošník, který nemaje jiné starosti, nežli jak by v pozemských slastech život svůj promarnil.

Zúčastnil se všech zábav, hostin a radovánek, jež buď král, nebo šlechta neapolská na jeho poctu pořádali.

K nemalému podivení všech, kdož jej byli dle odměřeného chování posavadního pokládali za povahu nepřístupnou a chladnou, objevil se jako povaha klidná, ale snadno vznětlivá, jako výborný kavalérský společník, který dovede si v několika minutách získati přízně všech.

Znal svět a dovedl užívatí jeho rozkoší.

Jako dovedl býti při práci pilný a vytrvalý, dovedl i z číše rozkoše pítí plnými doušky.

Přirozené kouzlo jeho ducha i osobnosti domáhalo se vždy více svého práva, až posléze aspoň nejbližším a nejdůvěrnějším přátelům svým stal se člověkem jako kterýkoliv jiný smrtelník, ale zároveň člověkem, který má nesmrtelnost již zajištěnu.

Přes to, že žil nyní jako kdokoli z neznámějších labužníkův neapolských, zůstala minulost jeho přece po delší čas zahalena.

Nikdo nevěděl o něm více, nežli co on sám uznal za dobré pustiti o sobě do oběhu.

Tak minulo několik měsíců věnovaných střídavě pilnému tvoření a užívání, když kdesi po zábavě královské, ve které maestro

Venatorini vedl hlavní slovo, zůstal po rozchodu společnosti k vyzvání královu s panovníkem o samotě.

Byl pozdní večer říjnový.

Opustivše hodovní síň, vyšli král i maestro do zahrady.

Pokochali se čarokrásným pohledem na moře a chvíli trvali v zadumání.

Králi se zdálo, že jest maestro unesen magickým obrazem, který před jeho zrakem v celé své kráse se rozkládal.

„Možno-li, milý maestro, spatřiti v celém světě obraz velikolepější?“

„Sotva, královská Milosti. Avšak podobně luzného, svrchovaně poetického, byť i zádumčivějšího pohledu poskytuje za měsíčních nocí i rodné město moje...“

„Jste tedy rodem buď z Cařihradu, nebo Lisabonu; jen tato dvě města lze právem porovnat s Neapolí.“

Maestro zavrtěl hlavou a teprve po chvíli pronesl slova:

„Jsem Čech, královská Milosti, a rodným městem mým jest staroslavná Praha.“

„Boemo, Boemo!“ zvolal král, jako by teprve nyní chápal tajemství.

„Ano – Boemo,“ doložil maestro s důrazem.

„Ne, ne!“ zvolal opět král. „Nejste a nemůžete býti, milý maestro, pouhý Boemo – jste božský Čech – il divino Boemo...“

Maestro neodpověděl než etiketní frází, načež v rozmluvě pokračováno.

„Zajisté jste z rodu výtečných hudebníků?“ připomenul král.

„Nikoli, královská Milosti. Otec i děd můj byli prostí mlynáři a já sám před málo lety, zhotoviv jako ‚mistrovský kus‘ hydraulický vzorek, byl jsem přijat za mistra počestného pořádku mlynářů pražských.“

„Není možno!“ žasnul král.

„Ryzí pravda, královská Milosti,“ odpovídá klidně maestro. „Jsem mlynář a přes to, že zamiloval jsem si hudbu již z mládí a zvláště ve hře na housle činil pokroky, byl bych přece jen zůstal členem poctivého pořádku pražských mlynářů, kdyby mi nebyla na pomoc

přispěla – jednak otcova smrt, jednak bratrova ochota, že převezme péči o zděděný otcův mlýn.“

Král vyzval maestra, by mu o svém mládí a minulosti své vypravoval obšírněji.

V jednom z nejbližších loubí vypravoval umělec králi následovně: „Narodil jsem se v Praze dne 9. března 1737.

Otec můj, jménem Matyáš Mysliveček, byl dosti zámožný a vážný měšťan pražský, zároveň tak zvaný přísežný mlynář království českého.

V Čechách posud jest od pradávna zavedený úřad skládající se z nejzkušenějších mlynářů pražských, jenž spravuje veškeré záležitosti mlynářské, má na starosti netoliko řízení plavby po Vltavě a Labi, nýbrž i veškeré stavby vodní, prováděné nákladem země, a zároveň jest rozhodčím ve všech sporech mezi mlynáři a vrchnostmi o vodní prahy, splavy a vůbec práva mlynářská.

Otec můj byl muž prostý, ale rozumný a prozíravý. Nevynikal vědomostmi; však ve svém oboru byl znalec výtečný a proto také všeobecně vážen. Zábav a kratochvílí nemiloval; nicméně nebylo veselejšího, bodřejšího společníka nad něho.

Věda, že přes všechnu znalost v oboru svém nedostává se mu potřebných vědomostí, přál si, aby jich nabyli aspoň oba jeho synové, po jeho přání dědicové jeho mlýna, a v tomto směru nás také vychovával.

V učení se v hudbě, kterou s bratrem záhy jsme si byli zamilovali, otec nám sice nebránil; ale jako muž pevných zásad dbal především o vzdělání naše odborné.

Po skončené filozofii začali jsme se učit v otcově mlýně řemeslu mlynářskému.

Nebylo nám to zatěžko.

Znajíce mlýn a vše, co s ním spojeno jest, vpravili jsme se záhy do řemesla.

Na tom však otec nepřestal.

Vedle práce ve mlýně musili jsme pokračovati v odborných studiích. Navštěvovali jsme výklady o matematice a hydraulice; neboť vše to a mnohé jiné zdálo se býti otci nevyhnutelnou průpravou k řemeslu mlynářskému.

Učil jsem se s chutí, jak sluší se na dobrého syna, který jest přesvědčen, že otec má jen dobro jeho na zřeteli. Když pak jsem byl posléze v řemesle vyučen a jakožto mistrovský kus zhotovil hydraulický model, zbudila práce má pravý obdiv odborných znalců.

Avšak což naplat, když celé ovzduší, v kterém jsem právě žil, rozechvěno bylo melodiemi!

Což naplat zabývati se matematickými formulkami, řešiti algebraické úkoly, když se všech stran zaznívá zpěv, když ze všech stran slyšeti buď hudbu, neb aspoň hovor o ní, slovem, což vše naplat, když netoliko ptáci, nýbrž takměř každé dítě zpívá a skládá písničky, když každý druhý třetí člověk pěje, když takořka celý národ nezná větší rozkoše nad hudbu a zpěv, když vše jest rozezvučeno tajemným, nevystihlým kouzlem zpěvu a hudby!

Byl jsem jako tisíce jiných stržen ve vír melodií, které mne ovívaly, a když pak v mladistvé duši vznikla první melodie, byl jsem v tenatech svůdné sirény úplně.

Teprve po smrti otcově rozhodnul jsem se věnovati se umění výhradně. Vzdav se veškerých práv jako prvorozenec postoupil jsem mlýn bratru svému Františkovi, který byl jen o hodinu mladší; byliť jsme bliženci.

Vyhledal jsem si výborného učitele, který by mě zasvětil v tajemství umění hudebního.

Najíti v Čechách dobrého, ba výborného učitele hudby nebylo nesnadno.

Mnou zvolený učitel, jménem František Jan Habermann, byl jedním z nejlepších.

Byl rodem Čech, ale dlouhá léta pobyl v cizině, ve Francii a Španělsku a zvláště v Itálii u nejznamenitějších mistrů byl se učil, takže

jako kapelní mistr francouzského prince Condé a později ve službách velkovévody toskánského ve Florencii vzácné triumfy slavíval.

Není tudíž divu, že maje tak výborného učitele, začal jsem studovati s pílí neúmornou a dělal pokroky.

Však brzy jsem se přesvědčil, že učitel můj přes všechnu svou výtečnost mi nevyhovuje. Metoda jeho byla sice vzorná, ale váhavá.

Práhnul jsem po vyučování rychlejším.

Setrval jsem u něho jen krátký čas a hledal si učitele jiného, který by vyhovoval temperamentu i vlohám mým. Učitele takového našel jsem v Josefu Segerovi, v tu dobu varhaníkovi při chrámu Matky boží před Týnem.

Byl to rovněž výtečný hudebník, kterýž byl již řadu výborných hudebníků, jako Jana Koželuha, Kopřivu, Kuchaře a jiné, vyučil, a zvláště ve skladbách církevních vynikal.

Vyučovací metoda Segerova byla rychlejší. Přiučil jsem se všem potřebným vědomostem tak rychle, že mohl jsem již po několika týdnech odvážiti se skladby symfonie.

Po prvním, obstojně zdařilém pokuse napsal jsem rychle po sobě šestero symfonií.

Chtěje se přesvědčiti, jak asi budou od znalcův a obecnstva přijaty, a prahna po úsudku nepředpojatém, poznamenal jsem práce své pouze dle pořadí měsíců Januarius, Februarius atd. a vydal je bez jména svého.

Přijetí jejich bylo čestné a pochlebné.

Nejznamenitější znalci hudební vyslovovali se o nich s uznáním, chválíce netoliko nadání skladatelské, nýbrž i zručnost uměleckou.

Vším tím důvěra má v nadání mé utvrzena. Zároveň zmocnila se mne touha po cizině, abych v umění svém se zdokonalil.

Rozhodnul jsem se, že se odeberu do Itálie.

Před třemi roky – dne 5. listopadu 1766 – zavítal jsem do Benátek, kde jsem se přihlásil za žáka proslaveného maestra Pescettiho. Zde jsem se přiučil hlavně recitativu. Kromě studií hudebních učil jsem se také jazyku italskému.

Opustiv zanedlouho Benátky, uchýlil jsem se do Parmy, kde složil jsem první svou operu.

Práce ta došla obliby u obecnstva a zalíbila se zvláště vyslanci vaší královské Milosti, v tu dobu právě tam meškajícím.

Vyslanec ten, jak vaší královské Milosti známo, vyzval mě, abych s ním jel do Neapole a složil novou operu, která by mohla býti provozována v předvečer jmenin vaší královské Milosti.

Tak vznikla druhá moje práce, melodrama ‚Bellerofonte‘, kterým osud můj jakožto skladatele nadobro a zároveň na můj prospěch rozhodnut.“

Maestro Venatorini skončil své vypravování.

Chladná, střízlivá a v celku nehrubě zajímavá data životopisná neučinila na krále žádného hlubšího dojmu. Prostým vypravováním zcela přirozeného duševního rozvoje skladatelova panovník spíše byl ve svém očekávání zklamán a setrval po delší čas v mlčení.

Ani maestro neodvážil se přerušiti mlčení.

Vzpomínal na svou vlast a vzdálené přátele své, kteří o jeho triumfech v Itálii posud neměli ani zdání. Král pak, porovnávaje v duchu chladné a střízlivé vypravování maestrovo s dobrodružnými pověstmi, jež o něm kolovaly, nemohl se ubrániti zvláštnímu pocitu.

Tajemnost, jakouž byl maestro až dosud zahalen, nepozbyla sice své působivosti ani nyní, ale někdejší moc její byla zlomena. Král začal nabývati přesvědčení, že obdivovaný a velebný maestro jest přece jen pouhý člověk.

„Ano, ano, milý maestro,“ pravil velmi laskavě a vřele. „Nechť bráním se sebe více, jednomu se ubrániti nemohu. Právě proto, že dalo se vše jen prostředky přirozenými, že posavadní dráha vaše v podstatě ničím neliší se od drah, jež jiní maestrové nastoupili, skvělý výsledek vašich snah je tím hodnější obdivu. Jste a zůstanete – jak jsem vás už byl jednou nazval – mistr nepřekonatelný, ‚božský Čech‘ – il divino Boemo!“

Tím rozmluva skončena.

Král odebral se do svých komnat – maestro zůstal v loubí o samotě.
Co cítil, zůstalo jeho tajemství...

Královským slovem „il divino Boemo“ bývalý mistr počestného pořádku pražských mlynářův navždy poznamenán. Až dosud jen poitalštěným jménem Venatorini nazývaný krajan náš Josef Mysliveček nenazýván zanedlouho jinak než „il divino Boemo“.

* * *

Další život Josefa Myslivečka – ještě dvanáct roků – jest fantasmagorický román podobající se nejdobrodružnějším a přímo oslňujícím povídkám orientálským.

Sledovati Myslivečka na další jeho závidění hodné pouti životem jest spisovateli, který byl vlast svou takměř ani neopustil, a nezná tudíž ani dějiště rekových triumfů, milostných a uměleckých dobrodružství, naprosto nemožno. Proto běře útočiště ke sporým zprávám jeho životopisců, kteří z kaleidoskopického života jednoho z nejproslavenějších Čechů nezaznamenali nežli suchoparná data.

Avšak i z prostých těchto dat jest zřejmo, že životu Myslivečkovu zřídka který život se vyrovná. Byla to v celku krátká horečka opojení, práce, oslavy a rozkoše – cosi jako nejsmělejší, nejvábnější sen, jaký kdy umělce některého oblažil.

V několika měsících měl Mysliveček dokončenu novou operu, která v následujícím masopustě poprvé provozována v Benátkách, kam maestro nejlichotivějšími přípisy pozván byl.

Dostavil se a řídil operu svou osobně.

Byla přijata s týmž, ne-li bouřlivějším nadšením jako melodrama v Neapoli. Jásot obecenstva nebral konce. Skladateli házeny květiny, věnce a básně, když pak opouštěl divadlo, připravena mu podobná pocta jako v Neapoli.

Všechna šlechta benátská, hrdí patriciové staroslavné republiky, jak praví jeden z životopisců jeho, postavili se před divadlem do

řad, kterýmiž Mysliveček za ohlušujícího jáсотu lidu jako triumfátor kráčel ke svému povozu.

I v Benátkách byl zván do všech vynikajících rodin, ke všem zábavám a kratochvílím; i zde genius jeho uctíván s uznalostí nejnadšenější.

Odtud nastoupil Mysliveček vítězoslavnou cestu po Itálii.

Navštívil nejčelnější města; práce jeho provozovány s bezpříkladným úspěchem v Turíně, Miláně, Pavii, Neapoli, Florencii a Římě.

Po dostavění nádherného divadla v Pavii byl vyzván složití novou operu k zahájení her.

Mysliveček vyzvání tomu vyhověl a práce jeho přijata s nadšením.

Kdejaké divadlo, každé přálo si míti nějakou novou operu z péra veleplodného maestra, jehož sláva každým dnem se množila a každé nové dílo zasypáváno také „zlatým deštěm“.

Neméně nežli čtyřicet oper složil podivuhodný tento genius v době pouze dvanácti let, v době, z kteréž byl neméně než asi dvě třetiny věnoval také bůžkům rozkoše a užívání.

Úžasná to činnost, povážíme-li, že každé nové dílo jeho došlo nadšeného uznání netoliko jako plod nadání, nýbrž i jako dílo ryze umělecké.

Z nejčelnějších oper Josefa Myslivečka uvádějí životopisci jeho následující: „Hypermnestru“, složenou r. 1769 pro Řím, „Romolo et Ersilo“ r. 1773 pro Neapol, „Demetria“ pro Pavii a „Antigonu“ pro Turín. Roku 1774 složil operu „Artaserse“ pro Neapol a „Attide“ pro Padovu; r. 1775 dvě opery „Ezio“ a „Demofonte“ pro Neapol.

Roku 1777 pozván byl volencem bavorským, Josefem Maximilianem, velkým ctitelem hudby, do Mnichova, kde setrval do smrti volencovy, načež zatouživ opět po čarokrásné Itálii, vrátil se tam a pracoval tu jako prve s vytrvalostí přímo úžasnou.

Po návratu svém z Mnichova sepsal roku 1778 pro Řím operu „Olympiada“, pak opery „Farnace“, „Merope“, „Tamerlan“ a řadu jiných; dále oratoria „Passio Jezu Christi“, a „La famiglia di Tobia“.

Z opery „Olympiada“ zvláště proslavená árie „Si cerca se dice, l'amico dov'è“ došla nejnadšenější pochvaly a jako s bleskem o závod rozletla se po celé Evropě, budíc všady jásot a nadšení...

Za našich dob nelze si ani učiniti pravého pojmu o přímo báječné přízni, jakou byl zasypáván Mysliveček, když učení i neučení, bohatí i chudí v pravém slova smyslu závodili zavděčiti se jakýmkoli způsobem muži, který jim byl uměním svým připravil na dvě tři hodiny duševní požitek.

Fráze, že vedl život „knížecí“ nebo „královský“, jest malomocná vůči ryzí pravdě, vůči přepychu, nádheře a labužnictví, nad nimiž se vznášel genius uznání a slávy. Byltě to život povznášející, vzpružující, ale zároveň také skoro až omamující.

Byl to neustálý vír slastí a rozkoší nejjemnějších a nejvzácnějších; ale vždy a ve všem jevil se vzácný duch a „zlaté srdce“ muže přímo nevyrovnatelného.

Nebyloť téměř ctnosti, kterou by se nebyl podivuhodný ten muž mohl honositi.

Laskavost, dobrodušnost a velkomyslnost jeho byly přímo nevyvážitelné. Sám jsa sybarita nejjemnějšího zrna přál rozkoše každému, a každému, kdo si jen přál, rozkoš tu připravoval.

Ctěn, vážen, veleben a zbožňován jako žádný z jeho vrstevníků, neznal nejmenší závisti nebo zášti.

Zlatý a stříbrný déšť, který déle celého desetiletí jako májová prška den co den na něho se snášel, neměl pro něho jiné ceny nežli zúrodňující nebo rozkoš plodící jarní vánek, který má oblažovati všechny.

Nikdo nedovedl dukáty a stříbrňáky tak rychle a plodně do všech úhlů světa rozvátí jako Mysliveček.

Nikdo nedovedl přátelům a známým, umělcům, šlechtě a každému, kdo přihlásil se jako milovník umění, připravovati tak labužnické hostiny, rozkoše a překvapení jako maestro Venatorini.

Na Piazza del Popolo v Římě stojí řada nádherných, velkolepých paláců – jeden z nich býval před sto a několika lety majetkem Myslivečkovým.

Pod střechou paláce toho slavivány orgie, o jakých ani z orientálních povídek nelze si učiniti pravého pojmu; neboť nad orgiemi smrtelníků vznášel se jemný, vřelý a vroucí duch umění, kterýmž dostávalo se jim posvěcení.

Však jednou nectností Mysliveček lišil se přece od tak zvaných vzorů ctnosti. Byltě umělec v pravém slova smyslu. Ničeho si nevážil, ničeho nemiloval vřeleji a vášnivěji nad umění. Šlo-li o čest a slávu umění, neznal žádných ohledů – pro čest a slávu umění byl by se odvážil i života.

Byl hrdý na své umění, a kdykoli některé jeho dílo provedeno k úplné jeho spokojenosti, doznali také výkonní umělci netoliko pouhého uznání, nýbrž i knížecí odměny.

Dary zpěvačkám, zpěvákům, jakož i členům orchestru, kteří jednotlivé úlohy uspokojivě nebo skvěle provedli, stály začasť více, nežli ředitelství vybralo vstupné.

Mysliveček spokojil se pouhým vědomím, že bylo dílo jeho provedeno, jak si přál.

Jedna z nejznamenitějších zpěvaček všech věků, Catarina Gabriela, známá též „la Cuochetina“, poněvadž byl otec její kuchařem u jednoho kardinála, proslavila se skoro výhradně jen v operách Myslivečkových.

Mysliveček míval s ní také své umělecké svízele. Věda, že není v celé Itálii pro některé úlohy jeho zpěvoher lepší tlumočnice, snažil se vyhovovati každému jejímu rozmaru, každé choutce.

Dary, kterýmiž ji zasypával, vyvážily mnohdy za týden víc, nežli měl sám důchodův za měsíc nebo čtvrt roku.

Avšak právě tímto nešetřením životních podmínek pozemských nadešla konečně doba, kdy zlatý déšť, sypající se z růžových obláčků všeobecné přízně, nestačil k uhrazení všech výdajů...

Což však toho dbal muž, kterému stačilo pouhé slovo, by deset i více přátel závodilo o čest, kdo z nich bude směti „založiti“ zbožňovaného maestra částkou, za kterouž by bylo možno koupiti celé panství!

Takový muž zajisté nepotřeboval zkoumati denně stav svých financí.

Značné dědictví po otci, jež bylo Myslivečkovi bratrem Františkem řádně vyplaceno, arci zmizelo jako kapka vody v moři.

Maestro žil sice neustále ještě v přepychu a nádheře; ale v pravdě neměl již dávno ani haléře, ani chaty, v které by mohl klidně hlavu složit; neboť palác jeho v Římě a vše, co bylo druhdy jeho majetkem, bylo již dávno dáno v zástavu.

Přes to vše vedl maestro i nyní bezstarostný život jako kdy jindy, neboť nová práce, do které skládal naděje největší, byla zárukou, že hmotný stav jeho může býti „přes večer“ zase v týchž skvělých kolejích jako kdy jindy.

Ale vysilující duševní práce, sloučená s horečnou touhou po rozkoších, nemohla zůstat bez následků.

Druhdy nevyčerpatelný zdroj melodií a hudebních myšlenek od nějakého času začal vysychati.

Unavenost duševní, kterou znal druhdy jen z doslechu, začala se dostavovati i u něho.

Raděno mu sice, by si popřál oddechu, by změnil posavadní způsob života. Avšak což platny všechny rady, když v duševní výhni vře celý oceán myšlenkových jisker!

Maestro Venatorini nedovedl si popřáti nevyhnutelného již klidu ani po několik dní: pracoval a žil i s rozrušenými čivy netoliko jako jindy, nýbrž vášnivěji.

Tak nadešel rok 1781.

Nejnovější opera jeho „Armida“, kterou byl sepsal k důtklivé a naléhavé prosbě nejvznešenějších rodin milánských pro divadlo della Scala, byla před několika týdny hotova a přípravy k provedení jejímu v plném proudu.

Z úryvků, jež přátelé a znalci slyšeli, prorokován nejnovější práci té úspěch velikolepý.

A právě proto, že i správa divadla pokládala ji za výbornou, vypravena s leskem a nádherou v Itálii posud nevídanou.

Skoro čtyřicet tisíc vynaloženo na nové dekorace, kostýmy atd. Studiu i zkouškám věnována vzorná péle a skladatel požádán, aby i tentokráte operu řídil osobně.

Podvolil se tomu přes lehkou chorobu čivní s ochotou, ba radostí umělce, kterýž od zdaru díla svého přímo spásu očekává.

Nadešel večer prvního představení.

Prostorné divadlo della Scala bylo přeplněno. I tentokráte byl se sjel a sešel výkvět milánské vznešené a umělecké společnosti.

S úctou skoro posvátnou očekáván zbožňovaný „il divino Boemo“.

Po několika vteřinách vynořila se postava jeho z přítmi orchestru. Divadlem zaduněl obvyklý uvítací potlesk.

Maestro, jehož bledá tvář jeví přes všechny zjevné stopy unavenosti přece jen majestátní klid, uklání se lehce na vše strany.

Po chvíli běře s obvyklým klidem taktovku a dává znamení k ouvertuře.

V divadle nastalo hrobové ticho.

S napětím sleduje obecenstvo originelní mistrovskou skladbu, a nejbouřlivější pochvala, jaká kdy otřásala divadlem, byla po ukončení ouvertury skladateli odměnou.

Po kratinké přestávce zahájen první akt.

Nádhera dekorací a kostýmů takřka oslňuje. Obdiv jest nelíčený, napětí všeobecné.

Vzduchem vlní se svěží, lahodné a líbezné tóny, jakýmiž maestro vždycky okouzloval.

Něžné, sladké, něhyplné melodie, kterýmiž vždycky uměl do srdcí se vlouditi, táž vzorná mistrovská instrumentace, která budila vždy závist soupeřů, slovem týž geniální duch, kterýž dosud vždy zvítězil, rozpíná své peruti.

Mezi posluchačstvem není člověka, který by byl mohl divuplnému kouzlu hudby i zpěvu odolati... Se zatajeným dechem sledován první akt až do předposlední scény.

A právě když tato zahájena – několik jen minut před spuštěním opony –, rozvlnil se divadlem tajemný ševel, jako když mrazivý větřík odkudsi zavane a do kola zavíří...

Většina posluchačův nedovede si toho vysvětliti – sám skladatel neví, co to znamená...

Však v několika minutách on a mnozí z obecenstva pociťují toho následek: první akt dohrán, opona padá – v hledišti se nehýbe ani ruka...

Opona spadla, v hledišti nastal ruch a šum; ale potlesk – zůstal jako začarován...

Teprve po chvíli, jako by se byli někteří z nejvřelejších přátel maistrových vzpamatovali, zazněla mírná pochvala z několika stran; ale zůstala – bez ozvěny...

První akt ukončen jako akt opery, kterouž chce obecenstvo stůj co stůj – odmítnouti...

Přátelé maistrovi zůstali jako omráčeni.

On sám pocítil zamrazení, když byl poprvé v životě svým svědkem, jak náhle mění se přízeň obecenstva. Až zavrával, když odstoupil od pultu, a zmizel v orchestru, potácel se po schůdkách na jeviště...

Obklopili jej a radili, by dal prohlásiti, že náhle ochuravěl, a proto že další představení se odročuje.

Hrdě se vztýčil a zavrtěl hlavou. Byl opět týmž klidným skladatelem jako kdy jindy.

Pevným krokem opustil jeviště a odebral se do lóží nejmilejších svých přátel.

Tvář jeho jevila klid; jen občas přelétl jí poněkud vynucený úsměv. Asi po čtvrt hodině stál již zase pevně před svým pultem.

Zahájen akt druhý.

V divadle zavládlo znova ticho hrobové.

Avšak scéna míjí za scénou a k potlesku ani ruka se nezvedá. Nejmeloďičtější árie vyslechnuta s mrazivým klidem...

Od toho okamžiku pozbyl maestro duševní rovnováhy. Zachvěl se na celém těle a hned zase cítil, jak se mu žene krev od srdce k hlavě.

Přesto neztratil ducha přítomnosti. Řídil operu dále a bezvadně. Zbývaloť ještě velikolepé finále druhého aktu.

Avšak i to, ačkoliv k němu skladatel napjal veškeré síly – ukončeno bez úspěchu.

Opona slítla.

V divadle zůstalo chvíli hrozivé ticho...

Každý již již očekával výbuch nevole; ale obecenstvo odmítlo druhý akt výmluvným mlčením...

Skladatel sklesl na židli, zastřel si oběma rukama tvář a orchestr už neopustil.

Co dalo se v jeho duši, zůstalo jeho tajemství. Stud, lítost, uražená pýcha a hněv připravují mu muka nevylicitelná.

Zahájen akt třetí.

Tajemný ševel vířil divadlem...

Od scény ke scéně zmáhá se v obecenstvu netrpělivost.

Náhle, po jedné z nejplamennějších árií zasvištěl divadlem odporný sykot – důkaz, žeť ztraceno vše.

Maestro zůstal na chvíli v ustrnutí. Ruka sklesla bez vlády – několik okamžiků jsou orchestr i zpěváci bez vodítka... Však maestro opět se sbírá, ruka s taktovkou jako ve snu opět se zvedá a řídí zpěv i hudbu dále...

Pohyby její nejsou již tak jisté jako na počátku; zdá se, jako by byla ochromena – –

Ale akt dokončen beze zmatku...

Následovalo opětné mlčení.

Náhle rozlehl se divadlem sykot – osud opery byl rozhodnut...

Ještě asi hodinu trvala duševní muka maestrova.

Od scény ku scéně zmáhala se nechuť obecenstva, a zpěvohra ukončena – za bezpříkladného hluku, jakým v divadle della Scala zřídka kdy nějaký propadlý kus provázen.

Nejnovější dílo geniálního maestra odmítnuto jako nejnezdařenější plod netaentovaného začátečníka.

S bolestnou ranou v srdci zmizel nešťastný maestro v přítmi orchestru. Zsinalá tvář, křečovitě sevřené rty a horečně planoucí oko nasvědčovaly nejprudší bouři vnitřní.

Na jevišti učinil jenom několik kroků, zavrával a nikým nepozorován, nikým neprovázen zmizel a opustil divadlo...

Tak smutně skončilo představení „Armidy“, od které očekával Venatorini svou spásu.

„Il divino Boemo“ poprvé zakusil, jak nestálá, vrtkavá, nespolehlivá jest přízeň a láska obecenstva.

V hlubinách duše uražen, v nejvyšší míře roztrpčen vrátil se do hostince, a ještě před půlnocí opustil nevděčný Milán, aby se uchýlil do Říma...

* * *

Pravé příčiny, pro které stihl „Armidu“ tak krutý osud, nebyly zcela jasny ani obecenstvu, jež jí bylo osud ten připravilo.

Ve všech kruzích milánských hovořeno o tom až pozdě do noci. Závist snažila se arcí i zde dokázat oprávněnost odmítnutí, vyhledávala vady a nedostatky, kdežto nestrannost a spravedlnost snažila se aspoň po dokonáném skutku katastrofu omluviti.

Zanedlouho nemluveno ve všech čelnějších městech italských o jiném než o neblahém pádu „Armidy“.

Ze stanoviska uměleckého nebylo lze domysleti se platných příčin. Největší autority v umění vyslovovaly se i o tomto díle Myslivečkově s pochvalou a v mnohých, pověrečnosti přístupných kruzích přívá-

děň pád „Armidy“ zcela prostě ve spojení s tajemnými mocnostmi přírody.

Náhodou totiž opakovalo se i o představení „Armidy“, co dalo se před dvanácti lety v Neapoli o prvním představení „Bellerofonte“.

Venatorini viděn průběhem představení několikrát na dvou místech.

Tajemné toto objevování se maestrovo opakovalo se zde tak nápadně, že zavadlo příčinu k nepověřenějším domněnkám.

Vypravováno, že maestro děkuje za veškerou svou slávu jen tajemné moci pekel, že před lety zapsav duši svou ďáblu za tuto cenu, byl nyní po vypršení lhůty nucen doznati i pokoření.

Sám ďábel v podobě maestrově byl prý přítomen prvním i poslednímu představení a nyní zůstavil maestra neblahému jeho osudu...

Tato domněnka docházela víry i tím, že dokládána různými jinými důkazy. Tvrdilo se, že maestro opustil hostinec, v kterémž byl ubytován, ve dvou osobách...

V tutěz dobu, když v povoze opouštěl město branou vedoucí směrem k Římu, tudíž k jihovýchodu, viděn byl stráží vojenskou v cestovním voze ve bráně vedoucí směrem ku městu Bergamu, tudíž k severovýchodu...

Jak to vysvětliti?

Pověřivá obraznost lidu učinila si následující vysvětlení:

Ďáblem opuštěný a osudu svému ponechaný maestro ubírá se do Říma, by se kál ze svých hříchů, kdežto ďábel, patrně maestrem oklamán, ubírá se v podobě maestrově do své „říše“ - - - -

Zatím co se obecnstvo tímto způsobem bavilo, ubíral se nešťastný maestro sám a sám v cestovním povozu do Říma.

Příšera opovržení a bídy vycenila na něj své zuby.

Žal, lítost, hněv a stud rozchvívaly jeho duši; beznadějnost zaťala do srdce jeho své spáry. Byl přesvědčen, že jest tvůrčí jeho síla navždy podryta, že už nikdy nevytvoří, čím by mohl hroznou svou porážku přivést v zapomenutí.

Rána, která mu byla v Miláně zadána, vedena byla do srdce i do hlavy zároveň.

Byl zdrcen...

Doufal jen ještě v soucit a útrpnost římských svých přátel; doufal, že možno aspoň dožebrať se bídného útulku...

Přibyv do Říma, odebral se do svého paláce, ale našel jej obydlen římskou – luzou...

Několik hodin před jeho příchodem totiž dali jeho věřitelé všechnen nábytek odvézti a přenechali prázdný palác za obydlí každému, kdo se přihlásil.

Ubohý maestro neměl, kam by zemdlené hlavy položil... Byl pak všady, kam se uchýlil, přijat drsně a nevlídně, nebo i hrubě odmítnut, dobelhal se nazpět ku svému paláci.

Prostorné, druhdy tak nádherně vyzdobené komnaty, ba i stáje a každá místnost – vše bylo již obsazeno; nikde nebylo místa pro bývalého pána.

Teprve na půdě na hrstce zpuchřelé slámy našel Venatorini místo, kde k smrti mdlou hlavu svou konečně uložil...

Tak hrozný osud stihnul geniálního skladatele.

Z přátel, známých a příznivců jeho toliko jediný – Angličan sir Barry, bývalý jeho žák, zvěděl, co se bylo sběhlo, pospíšil vyhledat maestra, by mu nabídl – pohostinství.

Nalezl ho v posledním tažení.

Bylo to z rána dne 4. února 1781.

Vlídným, přátelským slovem útěchy probral se maestro ještě jednou ze mdloby – slábnoucím hlasem vyptával se vzorného přítele – na úsudek o svém posledním díle...

S největší šetrností přítel vypravoval, kterak soud obecnstva a znalců posud se neustálil, a několikrát pozoroval, kterak zsinatou tvář maestrovu přelétl úsměv uspokojení, ba kterak i mdlé oko radostně se zablesklo.

Vhodného okamžiku toho užil přítel i k tomu, by maestrovi vypravoval o tajemných pověstech, kterých si sám nedovedl vysvětliti.

Maestro naslouchal klidně a pozorně.

Příteli neušlo, že vypravování to činí mu nemalé potěšení, zvláště když vypravující kladl důraz na záhadu, že maestro o představení „Armidy“ podobně jako o prvním představení „Bellerofonte“ viděn byl v divadle i mimo ně několikrátě současně na dvou místech...

„Vše jest velice prosté a jednoduché,“ odpověděl maestro hlasem vždy více slábnoucím.

„Není možno!“ zvolal přítel v udivení.

„Všechny tyto tajemné pověsti jsou mi známy již od dvanácti let,“ doložil maestro.

„A nepokusil jsi se vyvrátiti nebo vysvětliti je?“

„Proč?“ ozval se maestro. „Tajemnost jest zvláštní, neocenitelné kouzlo. Jsem jist, že právě této tajemnosti děkoval jsem za úspěch tak mnohého ze svých slabších děl...“

„Připouštím – ale vysvětlení?“

Maestro sebral všechny své síly.

„Vysvětlení? Nic prostšího nad to! Mám bratra pouze o hodinu mladšího, nežli jsem sám, který mne zde v Itálii dvakrátě navštívil: před dvanácti lety v Neapoli a nyní v Miláně. Byl přítomen oběma představením, navštívil mě také po představení v bytu mém v královském paláci.“

„Ještě nerozumím!“

„Byli jsme blíženci a za mladých let i později jeden druhému tak podobni, že ani vlastní otec nemohl nás na první pohled rozeznati...“

Tím domnělá záhada vyložena způsobem nejpřirozenějším.

„Bratr můj,“ ujal se po chvíli maestro zase slova, „byl očitým svědkem netoliko prvního mého úspěchu, ale i posledního mého pokoření... Po představení ‚Armidy‘ pospíšil ke mně, chtěje mne přemluvit, bych vrátil se s ním do vlasti; ale já hoře studem a spo-

léhaje ještě na některé ze svých přátel z Říma, rozhodnul jsem se odebrati se do Říma. Bratr vydal se současně na cestu na sever – – –“

Několik hodin po tomto vysvětlení zemřel „il divino Boemo“ v náručí jediného přítele v čtyřiačtyřicátém roce věku svého – – –

„Vděčným obecenstvem“ vypraven maestrovi Myslivečkovi velikolepý pohřeb, kteréhož se zúčastnili i bezcitní věřitelé, kteří jej byli několik hodin před smrtí zbavili posledního útulku.

A nad hrobem „božského Čecha“ postaven v chrámě San Lorenzo mramorový pomník – –

* * *

Nové, Myslivečkem ražené dráhy v tvoření hudebním ovšem nena-
stoupeny hned všeobecně. Však mnoho roků po jeho smrti vstoupili
v šlépěje jeho největší skladatelé, požívající podnes světové pověsti:
Haydn a Beethoven, aspoň ve skladbách svých některých; Haydn
epochálním „Stvořením světa“, Beethoven pak skladbami, v kterých
se snažil podati netoliko část vnitřního svého života, nýbrž i „ma-
lovati“ tóny.

Po Haydnovi a Beethovenovi provedl geniální Hector Berlioz
neklamný důkaz, že ani Beethovenem není ještě říše tónů vyčer-
pána; Liszt a Wagner pak v době nejnovější na dráze Myslivečkem
ražené vytvořili díla, která jsou nejskvělejším dotvrzením talentu
Myslivečkova.

Avšak co stalo se tak mnohým génium, stalo to se i krajanu na-
šemu...

Díla jeho rozváta do všech úhlů světa, on sám pak skoro úplně
zapomenut. Sto let po jeho smrti v národě našem nikdo sobě ani
nepřipomenul, že žil a působil také tak veliký talent český, který si
na cizině duchem svým vymohl titul, jakým nemůže se pochlubiti
žádný jiný Čech: „Il divino Boemo...“

Jakub Arbes

Il divino Boemo

Ilustrace na obálce Annykos/Shutterstock.com
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 25. 11. 2022

ISBN 978-80-274-2864-9 (epub)
ISBN 978-80-274-2865-6 (pdf)
ISBN 978-80-274-2866-3 (prc)